RAPORTUL DINTRE SUBIECT ŞI PREDICAT. CONCEPȚIA LUI LAZĂR ŞĂINEANU

ANCA STOENESCU

Cuvinte-cheie: *gramatică, raporturi lexico-semantice, subiect, predicat.*

Despre un raport de inerență vorbeşte Lazăr Şăineanu în studiul *Raporturile între gramatică şi logică. Cu o privire sintetică asupra părților cuvântului: Studiu de lingvistică generală*, Stabilimentul grafic I.V. Socec, Bucureşti, 1891. Prin modul în care sunt expuse variatele probleme din acest studiu, Lazăr Şăineanu se înscrie în direcția psihologismului lingvistic, aşa cum a fost ea constituită prin lucrările lui H. Steinthal[1]. În acest sens, Lazăr Şăineanu precizează următoarele: „În diferitele sale scrieri Steinthal a căutat a stabili raporturile reciproce între Psicologie şi Linguistică. Lui îi revine meritul de a fi fixat mai întâi marginile între Gramatică şi Logică şi de a fi insistat asupra tendințelor diferite ale acestor două ştiințe“ (p. 18). În această ordine de idei, Lazăr Şăineanu se raliază ideii că „Limba este, înainte de toate, un fenomen psihologic, ea variază de la un popor la altul sub influența factorilor etnici şi ea trebuie studiată în multiplele forme ale realității, iar nu după un schematism invariabil, după un tip general. Psihologia, şi nu Logica, cată dar să fie adevăratul domeniu al Gramaticei“ (p. 27).

După câteva repere istorice, Lazăr Şăineanu abordează şi problema raportului dintre gramatică şi logică, dintre cuvânt şi noțiune, dintre propoziție şi judecată, dintre nume şi verb. Vom preciza că, din perspectiva ontogenezei limbilor, el consideră ca fapt primordial *propoziția*. „Propositiunea – spune autorul – a fost şi este singura unitate reală a graiului. Verbele isolate există numai pentru

BDD-A13017 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:45 UTC)

lexicograf, ele n-au valoare decât numai din momentul ce devin elemente ale propoziţiunii“ (p. 81), cu precizarea că „propoziţiunea poate fi integrală ori abreviată (ca interjecţiune sau ca verb unipersonal)“ (p. 99).

Sub raport istoric, se precizează că identificarea gramaticii cu logica îşi are sorgintea în şcoala stoică, ea devenind „punctul de plecare al tuturor cercetărilor ulterioare pe terenul logico-gramatical“ (p. 25). Dar această intercondiţionare este eronată şi provine din „confusiunea între noţiune şi representare“ (p. 30). Divergenţele sunt extrem de numeroase, iar una dintre ele prezintă interes şi pentru subiectul nostru. „O noţiune atât de importantă – subliniază autorul – ca verbul nu există în mai multe limbi malaese din Asia şi în idiomele algonkine din Nordul Americei“. Verbul **a fi**, apoi, cu sensul „a exista“, considerat de logicieni „ca verbul prin excelenţă, nu constituie un element primordial al graiului şi nu există în toate limbile“ (p. 32). La acestea putem adăuga observaţia că mai multe limbi primitive „nu posedă un verb propriu-zis, ci o expresiune nominală împlineşte această funcţiune: verbul în majoritatea limbilor globului e un nume cu sufix posesiv“ (p. 101). În realitate, „conceptul verbal“ apare „complet dezvoltat“ numai în limbile indo-europene şi semitice: „ba încă – se precizează – în aceste din urmă verbul presupune un nume“ (*ib*.).

Referindu-se la identificarea, de către vechii gramaticieni, a limbii cu cugetarea, Lazăr Şăineanu precizează că „Vorba nu se identifică cu noţiunea; ea nu *este* noţiunea, ci numai expresiunea ei: de ex. Vorba *virtus* nu este „virtutea“ însăşi, ci exprimă noţiunea şi lucrul respectiv […]. Propoziţiunea, de asemenea, nu-i decât expresiunea judecăţii, iar nicidecum nu se identifică cu ea. De aceea o singură judecată logică poate fi exprimată prin două sau mai multe propoziţiuni şi, invers, o singură propoziţiune conţine adesea mai multe judecăţii: de ex. „Aurul, argintul, fierul sunt metale“ conţine trei judecăţii“ (p. 40).

În ce priveşte *copula*, în logică ea reprezintă pur şi simplu actul comparaţiunii mentale, e expresiunea unei equaţiuni între două idei,

BDD-A13017 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:45 UTC)

pe când copula gramaticală e «semnul de existență şi de *inerență a predicatului în subiect»* (subl. n.) (Steinthal)“ (p. 41).

Reluând problema subiectului şi a predicatului, Lazăr Şăineanu subliniază că „Logica şi Gramatica vorbesc de subiect şi de predicat, dar rareori se unesc în aplicațiunea acestor termeni: una e subiectul şi predicatul logic, alta subiectul şi predicatul gramatical. Predicatul gramatical nu coincide cu cel logic, căci are pe lângă sine ca contrast atributul […]“. De fapt, logica nu cunoaşte „nici vorba, nici noțiunea de obiect. Atributul şi obiectul sunt termeni curat gramaticali, pe care numai Gramatica le poate distinge, logica confundând pe ambele cu predicat“ (p. 43).

Întâlnim la Lazăr Şăineanu şi problema *timpului* ca marcă specifică verbului/predicatului. Chestiunea e redată din perspectiva distincțiilor operate de Aristotel. În acest sens, *verbul* se deosebeşte de *nume* „numai întrucât implică noțiunea de timp, care lipseşte numelui“ (p. 93). Deşi această specificare este importantă, totuşi timpul „este în realitate ceva accidental şi corespunde numeroaselor forme temporale ale verbului grec“ (*ib.*). Verbul posedă trei „categorii secundare“: timp, voce şi mod. Ele lipsesc cu desăvârşire în unele limbi cum sunt „idiomele polisintetice din Nordul Americei“. Cea mai importantă dintre ele este *timpul*. Dar „Ideea însăşi de timp, neavând sens decât prin comparațiune, este resultatul abstracțiunii, al reflecțiunii posterioare“ (p. 155).

Formele temporale s-au constituit treptat, pornind de la valoarea primitivă a „noțiunii verbale“, care era indefinită, „fără niciun raport, temporal sau modal“ (p. 156). Lazăr Şăineanu acceptă divizarea timpurilor în *absolute* şi *relative* propusă de Raoul de la Grasserie. Absolute sunt cele considerate „în acțiunea însăşi“: *durativul*, indicând o acțiune continuă, *aoristul* sau „timpul nedeterminat, când acțiunea abia începe şi durează un singur moment“ (p. *ib.*) şi *perfectul* care arată că acțiunea „s-a săvârşit pe deplin“.

Timpurile relative se împart în: a) *subiective*, considerate în raport cu vorbitorul: „presintele, trecutul şi viitorul“ şi b) *obiective* considerate în raport cu altă acțiune: imperfectul, mai-mult-ca-perfectul şi viitorul al II-lea (p. 156–157)[2].

BDD-A13017 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:45 UTC)

Referindu-se la limbile „slavice“, Lazăr Şăineanu atrage atenția asupra faptului că ele „dau timpurilor absolute o importanță excepțională, multiplicându-le cu cele subiective şi creând o serie numeroasă de nuanțe temporale, numite *aspecte*“ (p. 157–158). În cadrul acestor limbi se constituie o conjugare aparte prin „modificarea rădăcinei“ sau prin ataşare la „tema verbală“ a unor sufixe sau „înfixe“. „În acest mod – concluzionează el – aspectele […] vin în ajutorul simplității primitive a verbului slav, care altminterea e de tot sărac în nuanțe temporale, aşa că rusa, de pildă, nu posedă decât un singur timp spre a exprima diferitele determinațiuni ale trecutului. Aspectele sunt menite a suplini aceste lacune […]“ (p. 161).

Vom constata din cele expuse în legătură cu concepția lui Lazăr Şăineanu că unele din faptele relevate de el (raportul dintre subiect şi predicat, nume şi verb, timpul în structura verbului) se regăsesc, privite dintr-o altă perspectivă, şi în teoriile ulterioare despre predicat şi predicație.

Note:

1. Heymann Steinthal (1823–1899) a fost profesor la Universitatea din Berlin şi promotor al direcției psihologiste în lingvistică. Principala lui operă în această direcție este *„Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft*, Berlin, 1881.

2. Despre importanța timpului în cadrul categoriilor gramaticale a vorbit şi Leibniz. În gramatica limbii române, ideea că timpul este principalul indice de predicație este susținută de D. Irimia, *Gramatica limbii române.* Ediția a III-a revăzută, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Bibliografie:

AL. Graur, Lucia Wald, *Scurtă istorie a lingvisticii*. Ediția a III-a, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1977.

Iorgu Iordan (coord.), *Istoria lingvisticii româneşti*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române.* Ediția a III-a, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

G.G. Neamțu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal.* Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

BDD-A13017 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:45 UTC)

THE RELATIONSHIP BETWEEN SUBJECT AND PREDICATE. THE CONCEPTION OF LAZĂR ŞĂINEANU

(Resume)

In grammatical theory, the relationship between subject and predicate has always been an issue. From a diachronic perspective, there have outlined two guidelines, which essentially, are mutually excluding one another: the predicate is dependent v the subject matter which depends on predicate. A recent attempt at balancing the two guidelines refers to a ratio of interdependence already existing between the two syntactic entities. The latter is included also in the conception of Lazăr Şăineanu, who speaks in his main work dedicated to the relationship between logics and grammar *Raporturile dintre gramatică şi logică, cu o privire sintetică asupra părţilor cuvântului: Studiu de lingvistică generală*) despre un raport de*inerenţă* (interdependenţă) între subiect şi predicat.

Lazăr Şăineanu declares himself a enthusiast of the psychologist theory developed by the German linguist Steinthal, arguing alltogether that psychology, and not logics, represent the real domain of grammar. As far as subject and predicate, he underlines the necessity of rendering the difference between subject and logic predicate, and between the subject and grammatical predicate. We shall find his subject of studying in one of his modern theories about the predicate and predication.

BDD-A13017 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:45 UTC)